

UPPSALA
UNIVERSITET

UTBVET 2020/1132

Riktlinjer för verksamhetsförlagd utbildning

2011 års lärarprogram

Förord

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) intar en central roll i lärarutbildningen och det är av stor vikt att ämnesstudierna såväl som studierna inom den utbildningsvetenskapliga kärnan kopplas till den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. De olika delarna av lärarutbildningen kan på så sätt föras närmare varandra under många av de kurser som ingår i programmet. Den verksamhetsförlagda delen blir en arena för tillämpning av teorier samtidigt som den ger praktiska erfarenheter som utgångspunkt för teoretiska studier. Från universitetets sida sker en stor satsning på verksamhetsförlagd utbildning och kvaliteten förstärks markant av de stora insatser som sker från de medverkande kommunernas sida. De kommuner som Uppsala universitet samarbetar med när det gäller lärarutbildning avsätter betydande medel för att samverka utifrån ståndpunkten att lärarutbildning är ett gemensamt uppdrag för kommun och universitet.

Dessa riktlinjer är en bilaga till fakultetsnämnden för utbildningsvetenskapers utbildningsplaner för Uppsala universitets förskolläraryrkeprogram, grundläraryrkeprogram och ämnesläraryrkeprogram, inklusive kompletterande lärarutbildning 90 hp. Riktlinjerna vänder sig till de kommuner, fristående skolor och universitetsinstitutioner som samarbetar om lärarutbildningen. Syftet är att gemensamma riktlinjer ska erbjuda en kvalitetsmässigt god och likvärdig verksamhetsförlagd utbildning för studenterna.

Esbjörn Larsson

Helen Melander Bowden

Dekan

Prodekan

Innehållsförteckning

Förord.....	1
1. Lärarutbildning – ett konkret samarbete med ömsesidigt ansvar.....	3
2. Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)	3
2.1 Vad är verksamhetsförlagd utbildning?	3
2.2 Omfattning och placering.....	4
2.3 Syfte och mål med VFU	4
3. Riktlinjer för lärarstudenters VFU	4
4. Ansvar och organisation av VFU.....	4
4.1 VFU-koordinatorer	5
4.2 VFU-handläggare	5
4.3 Universitetslärare med ansvar för VFU	5
4.4 Kommunens VFU-samordnare	6
4.5 VFU-handledare.....	6
4.6 Studenten	6
5. Placering av lärarstudenter i VFU-områden	7
5.1 VFU-område och VFU-portalen	7
5.2 Digitalt bedömningsunderlag, DBU	7
5.3 VFU-placering på skolan	7
5.4 VFU på egen arbetsplats för studenter på kompletterande lärarutbildning	8
5.5 VFU utomlands	8
6. Riktlinjer för bedömning av lärarstuderandes VFU.....	9
6.1 Bedömning och examination.....	9
6.2 Rutiner vid underkänd VFU	9
6.3 Omexamination av VFU.....	10

1. Lärarutbildning – ett konkret samarbete med ömsesidigt ansvar

Lärarprogrammen som startade höstterminen 2011 leder till förskolläraryxamen, grundläraryxamen eller ämnesläraryxamen. Studenterna på lärarprogrammen får sin utbildning vid Uppsala universitet och i förskole- och skolverksamhet. Uppdraget att utbilda blivande lärare utgör ett gemensamt ansvar för lärarutbildare inom hela utbildningssystemet. Uppsala universitet har därför tillsammans med sina samarbetskommuner tagit fram ett avtal som reglerar villkoren för ömsesidig samverkan. Detta avtal och de villkor som kopplas till avtalet revideras kontinuerligt.

Vid Uppsala universitet erbjuds följande lärarprogram

- Förskollärarprogrammet (210 hp)
- Grundläraryxamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1-3 (240 hp)
- Grundläraryxamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4-6 (240 hp)
- Ämnesläraryxamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan (300-330 hp)
- Kompletterande lärarutbildning med inriktning mot arbete i gymnasieskolan (90 hp)
- Kompletterande lärarutbildning med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7-9 (90hp)

Uppsala universitet har också en speciallärarutbildning med inriktning mot språk-, läs- och skrivutveckling, men det programmet berörs inte av dessa riktlinjer, eftersom programmet inte innehåller någon VFU.

2011 års lärarutbildning

2011 års lärarprogram består av tre delar: ämnesstudier, VFU och utbildningsvetenskaplig kärna. Den utbildningsvetenskapliga kärnan är obligatorisk för alla lärarstudenter och omfattar sammanlagt 60 hp. Den ska innehålla för läraryrket centrala kunskapsområden, vilka regleras i högskoleförordningens examensordning för läraryxamen:

- skolväsendets organisation, historia och villkor samt skolans värdegrund
- läroplansteori och didaktik
- vetenskapsteori och forskningsmetodik
- utveckling, lärande och specialpedagogik
- sociala relationer, konflikthantering och ledarskap
- bedömning och betygssättning
- utvärdering och utvecklingsarbete

I samtliga lärarprogram ingår 30 hp VFU. De olika lärarprogrammen innehåller varierande mängd ämnesstudier. Programmen mot förskollärare och grundläraryxamen ger en bredare ämneskompetens, medan ämnesläraryxamen innehåller djupare ämnesstudier och bygger på ett system av fasta ämneskombinationer. Kompletterande lärarutbildning består endast av utbildningsvetenskaplig kärna och VFU, eftersom studenterna här har med sig ämnesstudier in i programmet.

2. Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)

2.1 Vad är verksamhetsförlagd utbildning?

Till verksamhetsförlagd utbildning räknas:

- utbildning förlagd till förskola/skola
- utlandsförlagd VFU i förskola/skola
- introduktion och uppföljning av VFU-kurser

Utöver den verksamhetsförlagda utbildningen kan fältstudier förekomma. De institutioner som planerar att genomföra fältstudier ska träffa en särskild överenskommelse med berörd huvudman. Kursplaner för VFU ska innehålla följande:

- mål i form av förväntade studieresultat
- form och innehåll
- examinationsformer

Av kursplanen ska det också framgå att godkänd VFU kräver obligatorisk närvaro, vilket innebär heltidsarbete för studenten. Studenterna fullgör vanligtvis den förskole-/skolförlagda delen av den verksamhetsförlagda utbildningen i samma VFU-område under hela sin utbildning.

2.2 Omfattning och placering

I grundlärarprogrammet, KPU och ämneslärarprogrammet relateras 15 hp VFU till den utbildningsvetenskapliga kärnan och resterande 15 hp kopplas till ämnesstudierna. I förskollärarprogrammet relateras VFU till det förskolepedagogiska området, där görs ingen åtskillnad mellan VFU inom utbildningsvetenskaplig kärna och VFU inom ämnesstudierna.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ska vara förlagd inom relevant verksamhet och ämne, för att i så hög grad som möjligt förbereda för det kommande yrkeslivet. Eftersom ämneslärexamen med inriktning mot gymnasieskolan också leder till behörighet i grundskolans årskurser 7-9 förläggs den första VFU-kursen till högstadiet. Resterande VFU bör i så hög utsträckning som möjligt vara förlagd till gymnasieskolan. För grundlärarprogrammet med inriktning F-3 kan den första eller andra VFU-kursen vara förlagd till förskoleklass. För förskollärarprogrammet kan den sista VFU-kursen vara förlagd till förskoleklass.

2.3 Syfte och mål med VFU

Syftet med VFU är att studenterna successivt ska utveckla förmågor, reflektera över och utöka sin kunskap om läraryrket och de utmaningar och glädjeämnen yrket medför. Det innebär att kraven på studenten ökar för varje VFU-kurs och att studenten måste ha klarat föregående VFU-kurs för att få gå vidare till nästa. Det mer övergripande målet är att utbildningen, genom ämneskunskaper, didaktiska inslag och VFU ska förbereda studenterna för ett yrkesliv där de arbetar utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. De specifika målen för varje VFU-kurs framgår av kursplanerna.

3. Riktlinjer för lärarstudenters VFU

För att garantera studenten rättssäkerhet och likvärdighet i utbildningen arbetar Uppsala universitet utifrån följande riktlinjer:

- VFU-handledare ska få tydlig information om kursens innehåll, uppläggning och examination samt vilka uppgifter som ingår i kursen. Varje berörd institution ska ta fram denna information och göra den tillgänglig via studentportalen/studium och det digitala bedömningsunderlaget (DBU).
- studenten ska med stöd av VFU-handledare formulera en individuell studieplan
- studenten ska reflektera över, analysera och på olika sätt dokumentera sina erfarenheter och upplevelser under VFU

4. Ansvar och organisation av VFU

För genomförande av VFU samarbetar anställda vid Uppsala universitet och representanter från regionens kommuner och andra skolhuvudmän i en VFU-organisation. Arbetet leds av universitetets

VFU-koordinatorer och VFU-handläggare som är anställda av Områdeskansliet för humaniora och samhällsvetenskap.

4.1 VFU-koordinatorer

Ansvar för ledning och organisation av verksamhetsförlagd utbildning ligger hos Fakultetsnämnden för utbildningsvetenskaper som i huvudsak har delegerat detta uppdrag till VFU-koordinatorerna. Dessa har även ett samordningsansvar för de VFU-områden som ingår i organisationen.

VFU-koordinatorerna ska bland annat:

- företräda lärarutbildningarna vid Uppsala universitet i frågor som rör verksamhetsförlagd utbildning
- i samråd med ansvariga universitetsinstitutioner och kommuner leda samordning och planering av VFU inom lärarprogrammen
- se till att avtal rörande utbildning förlagd till skola/förskola sluts med kommuner och övriga samarbetspartners och att avtalen följs upp
- informera om universitetets möjligheter till och former för kompetensutveckling för VFU-handledare och rektorer
- företräda lärarutbildningarna vid Uppsala universitet i VFU-områdena
- tillsammans med ansvariga universitetsinstitutioner och kommunernas VFU-samordnare ansvara för uppföljning och utvärdering av den verksamhetsförlagda utbildningen inom lärarprogrammen
- i samarbete med kommunernas VFU-samordnare och universitetets kursledare medverka till att information till förskolor/skolor tas fram och förmedlas

4.2 VFU-handläggare

De huvudsakliga arbetsuppgifterna för VFU-handläggarna består av att i nära samarbete med kommunala VFU-samordnare och universitetets VFU-koordinatorer handlägga och administrera frågor som rör VFU och föra dialog med olika aktörer som är involverade i lärarstudenternas verksamhetsförlagda utbildning.

VFU-handläggarna ska bland annat:

- handlägga och administrera studentärenden gällande VFU-placering i avtalskommuner
- samordna VFU-placeringar för studenter som läser på distansutbildning och bor utanför Uppsala universitets avtalskommuner
- ta emot samt sprida information samt fungera som länk mellan studenter och övriga funktioner i VFU-organisationen
- ta fram fakturaunderlag samt granska och handlägga studenters reseräkningar
- kontinuerligt utveckla rutiner och system för administration/handläggning
- ta fram aktuell statistik gällande VFU-placeringar
- delta i planering och genomförande av VFU-relaterade evenemang
- arbetet kan även innefatta i övrigt förekommande arbetsuppgifter inom enheten

4.3 Universitetslärare med ansvar för VFU

Vid varje institution med kurser som innehåller VFU ska det utses en eller flera studierektorer/lärare med VFU-ansvar.

Dessa VFU-ansvariga ska:

- ansvara för planering och uppläggning av VFU i samråd med VFU-koordinatorerna

- informera studenter och VFU-handledare om kursinnehåll, schemaläggning och examination
- vara kontaktpersoner för studenter och studenternas VFU-handledare
- lägga in och uppdatera relevant kursinformation och bedömningsunderlag i kursöversikten och i DBU enligt de fastställda tidsramarna
- upprätta rutiner så att eventuella VFU-besök genomförs på ett likvärdigt och rättssäkert sätt
- ansvara för utvärdering av verksamhetsförlagd utbildning inom institutionen

4.4 Kommunens VFU-samordnare

Inom varje VFU-område utses en eller flera VFU-samordnare.

Kommunens VFU-samordnare ska:

- vara kommunens kontaktperson och samarbetspartner gentemot universitetet
- i samarbete med universitetsinstitutionernas VFU-ansvariga och VFU-koordinator ansvara för informationen till VFU-handledare och studenter
- delta i informations- och arbetsmöten som rör VFU
- fördela studenter till VFU-handledare och arbetslag inom VFU-området
- tillsammans med rektor och arbetslag ansvara för att studenterna får en god utbildning under sin VFU
- medverka vid Uppsala universitets utvärderingar av verksamhetsförlagd utbildning
- inventera och rapportera till universitetet om behov av kompetensutveckling för VFU-handledare

4.5 VFU-handledare

VFU-handledare är lärarutbildare och viktiga nyckelpersoner i den verksamhetsförlagda utbildningen. En förutsättning för en god kvalitet på studenternas VFU är att VFU-handledare uppdaterar sig inför aktuell VFU-kurs, via det digitala bedömningsunderlaget (DBU) <https://uu.se/dbu>, vad beträffar allmän kursinformation, uppgifter, bedömning och examinationer.

VFU-handledare ska:

- ansvara för att de studerande introduceras på arbetsplatsen
- informera om regler och förhållningssätt på arbetsplatsen
- bistå studenten att utforma en studieplan i början av varje VFU-kurs
- medverka till att studenten får optimala möjligheter att öva sig i yrket
- vara reflektionspartner
- ge feedback och stöd
- medverka vid bedömning av den studerandes utveckling i relation till kursmålen
- aktivt delta vid trepartssamtal när universitetets lärare besöker student
- ge återkoppling som rör studenternas prestationer till kursansvarig institution
- ge studenten handledning vid minst två fastställda tillfällen/VFU-vecka

Universitetet erbjuder utbildningar för uppdraget som VFU-handledare. Förskollärare/lärare som tar emot studenter bör ha genomgått utbildning för VFU-handledare.

4.6 Studenten

För studentens ansvar, se *VFU inom Lärarprogrammen - studentinformation samt Pedagogiskt program för Uppsala universitet*.

5. Placering av lärarstudenter i VFU-områden

5.1 VFU-område och VFU-portalen

I början av sin utbildning grundplaceras den studerande i en kommun dvs. ett VFU-område. Studenten återkommer till sitt område under VFU-kurserna inom lärarutbildningen. För att underlätta arbetet med VFU-placering och informationsflöden använder Uppsala universitet en webbaserad VFU-portal samt ett digitalt bedömningsunderlag (DBU).

VFU-portalen innehåller bland annat:

- information om VFU-områdets förskolor och skolor
- studentplaceringar
- uppgifter om de studerande med placering i området

VFU-portalen används av kommunens VFU-samordnare framförallt till VFU-placeringar.

Den publika delen av VFU-portalen nås via webbadress: <http://vfu.its.uu.se>

VFU-samordnare erhåller aktuell användar-id och lösenord via VFU-handläggare för placering av och information om studenten. Studenten når VFU-informationen via Uppsala universitets studentportal/studium. Studenten bekräftar behov av VFU-placering genom att göra en VFU-begäran via studentportalen/studium. För att studenten ska garanteras en VFU-placering måste en VFU-begäran göras redan vid antagningen till en VFU-kurs. När placeringen är klar kan studenten hämta information om denna via studentportalen/studium och ska då kontakta aktuell förskola/skola i VFU-området alternativt följa given instruktion.

5.2 Digitalt bedömningsunderlag, DBU

DBU används som informations- och kommunikationskanal mellan universitetet och VFU-handledare. För att kunna ta del av uppgifter gällande student som ska handledas, VFU-information samt de bedömningsunderlag som är aktuella måste VFU-handledaren logga in i DBU. Inloggning till DBU sker på: <https://uu.se/dbu>

Studenter och universitetsansvariga för VFU loggar in i DBU för att ta del av de bedömningar och omdömen som VFU-handledare skickar in via DBU

DBU innehåller bland annat:

- uppgifter om VFU-kursers upplägg, innehåll och examination
- kontaktuppgifter till studenter, VFU-handledare och VFU-kursledare
- halvtidsavstämning och omdömesblankett för VFU
- specifika bedömningsstöd för varje VFU-kurs

5.3 VFU-placering på skolan

Inför varje VFU-kurs placeras studenten på en förskola/skola i det VFU-område som studenten tillhör. I Uppsala universitets lärarutbildning är huvudprincipen att en student inte bör genomföra sin VFU på den egna arbetsplatsen eller den förskola/skola som studenten har/haft annan personlig anknytning till. Bakgrunden är att studenterna ska få en saklig, opartisk och därmed likvärdig samt rättssäker bedömning. VFU ska också i så hög grad som möjligt förbereda för det kommande arbetslivet och utmana studentens föreställningar om undervisning och lärande. Av den anledningen är en VFU-placering på en förskola/skola som studenten inte har personlig anknytning till viktig.

Studenten följer den studieplan som utformas tillsammans med VFU-handledaren. I de fall där VFU-handledaren har få lektioner inom relevant verksamhet eller ämne, ska VFU-handledaren medverka

till att studenten får de bästa förutsättningarna att fullgöra VFU hos andra förskollärare/lärare inom verksamheten.

5.4 VFU på egen arbetsplats för studenter på kompletterande lärarutbildning

Studenter på Kompletterande lärarutbildning (KPU) har möjlighet att ansöka om undantag från ovanstående princip under två av programmets tre VFU-kurser. Riktlinjerna innebär att KPU-studenter under högst två VFU-perioder får genomföra VFU på en skola som studenten har personlig anknytning till, dock under handledning. För att säkerställa att studenten får kontinuerlig handledning ska ansvarig rektor för skolan inkomma med en plan för studentens VFU, där handledningsansvaret tydligt framgår.

För att ansöka om att göra VFU på skola där student har anställning eller personlig anknytning ska:

- blanketten om VFU-placering på egen arbetsplats användas
- ansökan ska inkomma senast sex veckor innan kursstart
- den skola som studenten ansöker till, måste ha tillgängliga handledare registrerade i VFU-portalen och ha tecknat VFU-avtal med universitetet, under den termin som ansökan avser
- före beslut om VFU på egen arbetsplats ska ansvarig rektor på skolan, som studenten ansöker till, inkomma med en plan för hur arbete och VFU ska organiseras på skolan
- studenten får maximalt arbeta 40 procent, för att samtidigt kunna fullgöra VFU på heltid

5.5 VFU utomlands

Delar av den verksamhetsförlagda utbildningen kan genomföras vid en förskola/skola i utlandet. På webbsidan *VFU-placering i utlandet*¹ finns angivet vilka VFU-kurser som är bäst lämpade för VFU utomlands och VFU-organisationen beviljar endast i undantagsfall VFU utomlands för andra VFU-kurser än dessa.

De syften som gäller för VFU utomlands är, utöver det som gäller för VFU generellt (se 2.3), att:

- få internationella perspektiv på förskole- och skolverksamhet
- utvecklas såväl på ett yrkesmässigt som på ett personligt plan genom att möta andra kulturer, samhällen och språk

Skriftlig ansökan av VFU utomlands ska ske terminen innan, för vissa länder ännu tidigare, enligt anvisningar på webbsidan². Den skriftliga ansökan prövas individuellt.

Den utländska VFU-skolan skriver ett avtal med Fakulteten för utbildningsvetenskaper vid Uppsala universitet där ersättning till VFU-handledare och övriga ansvarsområden regleras. Detta avtal innebär också att studenten omfattas av Kammarkollegiets försäkring Student UT. Denna försäkring är dock inte heltäckande, utan det är studentens ansvar att komplettera med ev. ytterligare reseförsäkring. Se villkor på: www.kammarkollegiet.se

Ett resebidrag på maximalt 6000 kr utbetalas efter beviljad ansökan om resebidrag. Denna ansökan görs på särskild blankett.

En del av examinationen vid VFU utomlands är ett trepartssamtal som genomförs av student, VFU-handledare och examinator). Samtalet genomförs via Skype, Zoom eller motsvarande. Autentiska undervisningssituationer (som om möjligt ska ha dokumenterats på film) ska vara utgångspunkt för trepartssamtalet. Studenten ska ha kontakt och rådgöra med examinator/kursledare före avfärd till

¹ <http://edu.uu.se/utbildning/utlandsstudier/VFUutomlands/>

² <http://edu.uu.se/utbildning/utlandsstudier/VFUutomlands/>

VFU platsen i utlandet för att säkerställa att alla kursmål kan uppnås. Studenten har inte rätt till VFU-besök under VFU i utlandet.

6. Riktlinjer för bedömning av lärarstuderandes VFU

6.1 Bedömning och examination

Bedömning av studentens lärarkompetens är en gemensam angelägenhet för VFU-handledare i kommunerna och lärarutbildare vid Uppsala universitet. De VFU-ansvariga på respektive institution ska upprätta rutiner så att samverkan kan ske gällande bedömningen av studenternas kunskaper och färdigheter.

Studenterna examineras alltid mot kursplanens mål och underlag för examination av VFU ska utgöras av:

- skriftliga och eventuellt muntliga bedömningsunderlag från VFU-handledare
- studentens dokumentation och redovisning av uppgifter under kursen
- bedömningsunderlag från besökande lärarutbildare i de fall VFU-besök genomförs

VFU-kurser har obligatorisk närvaro och kräver aktivt deltagande. De bedömningsunderlag som används skall utformas enligt de ramar som fastställts av VFU-organisationen. Ansvaret för examination av VFU åvilar examinator vid respektive universitetsinstitution.

6.2 Rutiner vid underkänd VFU

För att skapa en likvärdig behandling av studenter som underkänns på VFU ska nedanstående gemensamt utarbetade rutiner följas. Kursledaren/examinatorn för aktuell VFU-kurs kallar studenten till och ansvarar för underkännandesamtal enligt nedan:

- kursledare/examinator eller studierektor bokar tid för underkännandesamtal och bör helst informera Enheten för studievägledning och VFU vid lärarprogrammen om tiden för samtalet
- kursledaren/examinator och eventuellt studierektor leder samtalet
- till samtalet kallas studenten, vid behov lärare som besökt studenten under VFU och studiebevakare från studentkåren/Lära bjuds in om studenten så önskar. Dessutom kan en av VFU-koordinatorerna delta i samtalet.
- grunderna för underkännandet delges och skrivs ner i ett samtalsprotokoll. Utifrån kursmålen klargörs vilka förmågor som studenten behöver utveckla för att uppnå godkänd nivå
- studenten informeras vid detta tillfälle om sin rätt till ytterligare en examination
- utifrån samtalsprotokollet upprättar kursledaren en VFU-studieplan för omexamination
- samtalsprotokollet och VFU-studieplan för omexamination skickas till berörd VFU-handläggare på VFU-enheten så att underlagen finns tillgängliga inför studentens omexamination
- studenten hänvisas vidare till studievägledningen vid lärarprogrammen efter underkännandesamtalet för att boka tid för eventuell studievägledning

Det finns färdiga mallar för samtalsprotokoll och individuell studieplan hos VFU-koordinatorerna. För att få läsa en ny kurs som innehåller VFU krävs att tidigare kurser med VFU är godkända.

Särskilda krav angående VFU ska tydligt framgå av respektive kursplan. Vid risk för underkännande skall om möjligt besök göras av lärarutbildare från universitetet. För studenter som går distansutbildning kan det vara särskilt svårt att tillgodose detta.

6.3 Omexamination av VFU

Vid underkänd verksamhetsförlagd utbildning har studenten rätt till en förnyad examination. I samband med denna examination erbjuds studenten en ny VFU-period om vanligtvis tre veckor. I vissa fall ska det vara möjligt att förlänga VFU-perioden till fyra eller fem veckor, efter beslut av examinator på respektive institution.

Om studenten även denna gång blir underkänd finns möjlighet att ansöka hos Fakultetsnämnden för utbildningsvetenskaper om *ytterligare* ett examinationstillfälle. Ansökan ska göras på särskild blankett.